

69. İmparatoriçe Cixi'nin Çin modernleşmesindeki rolü¹**Mukaddes KOÇ²****APA:** Koç, M. (2023). İmparatoriçe Cixi'nin Çin modernleşmesindeki rolü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 1167-1180. DOI: 10.29000/rumelide.1379322.**Öz**

Qing Hanedanı (1636-1912) son döneminde, 1835-1908 yılları arasında yaşamış olan İmparatoriçe Cixi(慈禧太后), Çin tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Cixi, 1861'de Xinyou Darbesiyle(辛酉政变) yönetime geçmesinden 1908 yılındaki ölümüne kadar geçen yarım yüzyılda üç kez yönetim gücüne sahip olmuştur. Kimileri için Qing İmparatorluğunun çöküşünün başkahramanı olarak görülürken, kimileri için bir kadın yönetici olarak döneminin en iyisi olarak nitelendirilmektedir. Afyon savaşlarının ardından Çin, tüm dünyada etkisi görülmekte olan modernleşmenin etkisinden uzak kalamayacağını ve reform ihtiyacını idrak etmiştir. Bu kapsamda da Kendini Güçlendirme hareketi (自强运动), Yüz gün reformları (百日变法) ve Qing Sonu Yeni Düzen (清末新政) adı verilen reform hareketleriyle modernleşme yolunda üç fırsat yakalamıştır. İmparatoriçe Cixi, bu modernleşme sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Kendini Güçlendirme Hareketi kapsamında yapılan reformları desteklerken Yüz Gün Reformlarını durdurmuş ve ardından kısa bir süre sonra yeniden bir reform süreci başlatarak, bürokratik bir değişimi getirecek olan anayasal yönetimi kabul etmiştir. Cixi'nin reform karşıtı olmadığı bilirse de muhafazakâr yapısıyla *gelenek içinde reform* yapmaya çalışarak modernleşme sürecini yavaşlatmıştır. Bu yüzden Çin modernleşmesinin tarihsel sürecindeki oynadığı rolü oldukça sınırlandırıcıdır. Bu çalışmada; Çin tarihindeki güç sahibi önemli kadınlardan biri olan İmparatoriçe Cixi'nin yönetim sürecinde başlayan Kendini Güçlendirme Hareketi, Yüz Gün Reformları ve Qing Sonu Yeni Düzen hareketi kapsamında İmparatoriçe Cixi'nin Çin modernleşmesindeki rolü incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İmparatoriçe Cixi, modernleşme, Kendini Güçlendirme Hareketi, Yüz Gün Reformları, Qing Sonu Yeni Düzen

The role of Empress Dowager Cixi in China's modernization**Abstract**

The Empress Dowager Cixi(慈禧太后), who lived from 1835-1908 during the last period of the Qing Dynasty (1636-1912), holds a significant position in Chinese history. Cixi was in power three times in nearly half a century, from Xinyou Coup (辛酉政变) in 1861 to his death in 1908. Some see her as the protagonist of the collapse of the Qing empire, while others see her as the best of her time as a women ruler. After the Opium Wars, China realized that it could not remain unaffected by the influence of modernization taking place worldwide and the need for reform. Through the Self-Strengthening Movement (自强运动), the Hundred Days Reforms (百日变法), and the Late Qing New Deal (清末新政), it took advantage of three opportunities to modernize in this context. Empress

¹ Bu çalışma Doç. Dr. İnci Erdoğan danışmanlığında hazırlanan "Qing Hanedanlığı Son döneminde (1861-1908) İmparatoriçe Cixi'nin Çin Modernleşmesindeki Rolü" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Arş. Gör. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Yabancı Diller Bölümü (Ağrı, Türkiye), mukoc@agri.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0224-1273 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 30.08.2023-kabul tarihi: 23.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379322]

Dowager Cixi played an important role in this modernization process. While supporting reforms within Self-Strengthening the movement, she stopped the Hundred Days Reforms and then, after a short time, started a new reform process and accepted the constitutional government that would bring a bureaucratic change. Although it is known that Cixi was not anti-reform, she slowed down the modernization process by implementing to "reform within the tradition" with his conservative structure. Therefore, its role in the historical process of Chinese modernization is limiting. In this study, the role of Empress Cixi in Chinese Modernization has been examined within the scope of Self-Empowerment movement, Hundred Days Reforms and End of Qing New Order movement, which started during the administration of Empress Cixi, one of the most important women in Chinese history.

Keywords: The Empress Dowager Cixi, modernization, the Self-Strengthening Movement, the Hundred Days Reforms, the Late Qing New Deal

Giriş

Avrupa ve Amerika'da başlayıp doğuya doğru ilerleyen modernleşme süreci, Geleneksel Çin toplumunun bünyesinde de etkisini göstermiştir. 19.Yüzyılda Batıdaki modernleşme akımı Çin'e sıçradığında, köklü geleneksel medeniyete sahip olan Çin, zengin olduğunu düşünen ve dış dünyaya açılma ihtiyacı duymayan, kendine yeten ve feodalizme dayalı bir ülke olarak bilinmektedir. Bu sebeple de dönemin yönetiminde olan Qing İmparatorluğu, pek çok geleneksel toplum gibi yeniliğe karşı ihtiyatlı davranmış ve mevcut düzeni bozmak istememiş, atalarının sisteminin daha iyi olduğuna ve kendilerinin en üstün olduklarına inanarak ve 1840'tan önce batıya ve modernleşme gelişmelerine kayıtsız kalmışlardır.

Qing İmparatorluğunun 1840 – 1912 yılları, Çin'in erken modernleşme sürecinin başlangıcı olarak bilinmektedir. Aynı zamanda Çin'in binlerce yıllık tarihinde görülmemiş değişikliklerin yaşandığı, batı etkisinin yükselişte olduğu ve Qing yönetiminin çöküşünün başladığı dönem olarak da kabul edilir. 19. yüzyılda kapılarına dayanan batılı ülkelerle girilen savaşlardan mağlup çıkılması ve sonucunda imzalanan eşit olmayan anlaşmalarla çağın gerisinde kalmış olduklarının farkına varılmasının ardından Qing yönetimi modernleşme hareketlerine başlamıştır. (Worden, Rinn, 1988, s.24.) Bu sebeple denilebilir ki Afyon savaşlarından sonra modernleşme kavramıyla tanışmış ve dönüşümler yaşanmaya başlamıştır.

Birinci Afyon Savaşının (鴉片战争) ardından Çin, kendi egemenliği içindeki yabancı güçlerin etkisine hala direnebilecek durumdadır. Fakat II. Afyon savaşının sonucunda imzalanan eşitsiz anlaşma ve içerde Taiping İsyanı (太平天国) başta olmak üzere iç isyanların da baş göstermesi üzerine modernleşmenin ön keşiflerine başlaması gerektiğini anlamıştır. Bu sebeple; ilk olarak Tongzhi Restorasyonu(同治中兴) ve Kendini Güçlendirme Hareketi başlamış, ardından 1898 Yüz Gün Reformları ortaya çıkmış, Qing dönemi sonu reformları ve Yeni Düzen Hareketi kapsamında anayasal yönetime geçiş çalışmaları ile son bulmuştur. 1911 yılındaki Xinhai Devrimi(辛亥革命) (1911-1912) ile son Hükümdar Puyi(溥仪) (1908-1912) tahttan çekilmiş ve Qing İmparatorluğu sona ermiştir. Böylece Çin tarihindeki imparatorluk ve feodal yönetim süreci bitmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Qing yönetiminin devamı, canlandırılması ve güçlenmesi amacıyla yapılan reformlar başarısız olmuştur. Bu reformların başarısızlığında ise muhafazakâr yöneticiler ve reformun gelenekler içinde yapılması etkili

olmuştur. Bu durumu Hoccoğlu'nun muhafazakâr modernizm³ kavramıyla açıklayabiliriz. Bu göre; Qing yönetimi yeni kabul ederken atalarının geleneksel yönetimini aşınmalara ve tedavülden kalkmalara karşı korumak istemiştir.

Bu dönemde Çin'deki modernleşmeyi Avrupa'daki gibi sanayi devrimine bağlı bir süreç olarak tanımlayamayız. Bu süreç, kendi dinamiklerine dayalı, müdahalesiz bir modernleşme süreci değildir. Aksine Batı toplumunun etkisi altında gerçekleşen dış etkenli bir modernleşme sürecidir. Batılı güçlerin adım adım istilası, eşit olmayan antlaşmalarla topraklarını ve haklarını kaybetmeye başlaması, ekonomik olarak sıkıntıya girmesi ve batının kültürel olarak da içeri sızması sonucunda yarı sömürge (Wang, 2014, s.221; Grasso, Corrin, Kort, 1997, s.66; Fairbank, Goldman, 2005, s.269) bir topluma indirgenirken geleneksel toplum çözülmeye ve uyum sağlamaya mecbur bırakılmıştır.

Çin tarihinde erken modernleşme hareketlerinin başladığı Qing döneminde 1861- 1908 yılları arasında nerdeyse yarım yüzyıl boyunca yönetimde olan Ana İmparatoriçe Cixi bu çalışmanın başrolünde yer almaktadır. “İmparatoriçe Cixi, siyasette faal rol oynayan ve çoktan beri Çin'de hüküm süren imparatorlardan daha faal ve nihayete ermekte olan yüzyılın en kuvvetli şahsiyetlerinden biridir (Eberhard, 2007, s.327).” 1835-1908 yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı, çocukluk yılları, ailesi ve soyu hakkındaki bilinmezlikler günümüzde de devam etmektedir. Kayıtlara göre, 29 Kasım 1835'te Beijing'de doğmuştur, Mançu dilinde Yehenala(叶赫那拉) olarak bilinmektedir. Mançu soyundandır. Babası Mançu soyundan orta rütbeli bir saray memuru olan Huizheng'dır(Qing Shi Gao, Lie Zhuan, Bölüm 1, parç.111; Yehenala, 2015, s.15; Wang, 2014, s.74). 1852 yılında Qing sarayı harem seçmelerine katılarak beşinci seviyeden hareme alınmıştır.

“İmparatoriçe Xiaoqin, Hükümdar Xianfeng'in ilk yılında, İmparatoriçe, Yi Guiren(懿贵人) unvanıyla saraya alındı. Dördüncü yılında, Yi Pin(懿嫔) unvanını aldı. Altıncı yılının şubat ayında veliaht doğurması üzerine Yi Fei(懿妃) statüsüne yükseldi. Hükümdarın yedinci yılında Yi Guifei(懿贵妃) unvanı aldı. Onuncu yılda, hükümdar ile Rehe'ya gitti. On birinci yılda, hükümdarın ölümüyle veliaht tahta geçince, İmparatoriçe Xiaozhen (Cian)'a ve Cixi'ye “Ana İmparatoriçe(皇太后) unvanı verilmiştir (Qing Shi Gao, Lie Zhuan, Bölüm 1).”

Yaklaşık 5 yıl içerisinde bu kadar yüksek bir dereceye ulaşabilmesinde; Cixi'nin zeki, yetenekli, eğitilmiş ve hırslı olması ile Hükümdar Xianfeng'in ona olan tutkusu ve doğan çocuğunun erkek olması etkili olmuştur. Hükümdarın başka erkek çocuğu olmaması ve Cixi 'den doğan oğlu Tongzhi'nin tek veliaht olması ise Cixi'nin en üst konuma kadar yükselerek imparatoriçe statüsü kazanmasını sağlamıştır. Cixi'nin, İmparatoriçe Cian⁴'dan sonraki kadın olması ise Mu Yi Zi Gui(母以子贵) geleneği sayesinde. Bu gelenek oğulun statüsü ne kadar yükselirse annenin statüsü de o oranda yükselir anlamına gelmektedir. Veliaht Tongzhi babasının ölümünden sonra tahta geçtiği için Cixi'nin saraydaki konumu

³ Durmuş Hoccoğlu “muhafazakâr ve devrimci” olmak üzere iki tür modernizm kavramından söz eder. Muhafazakâr modernizm; eski olanı yeni olana göre tali bir mevkiye koyarken, eski olanı ikincilleştirirken onu aşınmalara ve tedavülden kalkmalara karşı korur.

Devrimci Modernizm ise; eski olanın ikincilleştirilmesinin tedavülden kaldırılmaya ve aşınmaya yönelik bir iptal biçimi olduğunu belirtir (Hoccoğlu, 2014:55).

⁴ İmparatoriçe Cian(1837-1881), Hükümdar Xianfeng'in eşidir. Cian'ın çocuğu olmadığından 1861 yılında Hükümdar Xianfeng'in ölümünün ardından, veliaht Tongzhi çocuk yaşta olduğu için Cian ve Cixi, veliaht adına ülke yönetiminde naibe sıfatıyla bulunmuşlardır. Tongzhi'nin vefatının ardından da veliaht Guangxu(光绪) adına ikinci kez yönetimde bulunmuşlardır.

da yükselmiştir. İmparatoriçe Cixi, veliaht oğlu adına vekâleten naibe sıfatıyla yönetimde söz sahibi olmuştur.

Bu çalışmada; Çin'in erken dönem modernleşme hareketlerinde yönetimde etkin olan, kimileri için imparatorluğun çöküşünün baş kahramanı kimileri içinse bir kadın yönetici olarak döneminin en iyisi olarak nitelendirilen Cixi'nin modernleşme sürecindeki etkisine odaklanılmıştır. "Qing Hanedanının son döneminde İmparatoriçe Cixi'nin modernleşme hareketlerindeki rolü ve etkisi nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu kapsamda sürecin önemli üç reform hareketi olan Kendini Güçlendirme Hareketi, Yüz Gün Reformları ve Qing Sonu Reformları ve Yeni Düzen Çin modernleşmesindeki İmparatoriçe Cixi'nin rolü incelenecektir.

1. Kendini Güçlendirme Hareketi

Qing Hanedanının son döneminde üç modernleşme hareketinden söz edebiliriz. Bunlardan ilki, modernleşmenin başlangıcı sayılan 1861-1895 yıllarını kapsayan Batılılaşma Hareketi(洋务云动) olarak da bilinen Kendini Güçlendirme Hareketidir(自强运动). Afyon Savaşlarının ağır sonuçları ve 1851'den beri devam etmekte olan başta Taiping İsyanı olmak üzere iç ve dış sorunlar Qing yönetimini oldukça sarsmıştır. Nihayetinde içinde bulunduğu durumun farkına varan Qing yönetimi çağın gerekliliklerini yakalayarak kendi kendine yetebilmek, eski altın çağlara dönebilmek için ilk olarak Batıdan öğrenmeye yönelik tedbirlerle yenilik hareketini başlatmıştır.

Bu hareketin nedenlerini şu üç madde ile özetleyebiliriz: Birincisi; Qing sarayının yabancı saldırıları karşısında savunma yapabilmesini sağlamaktır. İkincisi; İç ayaklanmaları bastırabilmek için ülkenin kendi gücünü artırmak ve zenginleşmesini sağlamaktır. Üçüncü olarak ise; Batı bilim ve teknolojisinden faydalanarak ülkeyi güçlendirmektir. (Wang, 2006a, s.325). Yixin, "Kendimizi güçlendirebilirsek, biz ve yabancı uluslar birbirimizle barış içinde yaşayabiliriz (Zhongguo Tongshi, 11.cilt, Chouban Yi Wu Shimo, 162. bölüm)" diyerek bu hareketin gerekliliğini açıklamıştır. Kendini güçlendirme hareketinin temel ilkeleri "Yabancılar karşı yabancıların yöntemlerini kullanma" ve "temelinde Çin ilmi ve uygulamada Batı tekniği(中学为体、西学为用)" düsturuyla batının bilim ve teknolojisinden faydalanırken, Çin'in geleneksel düşüncesini ve değerlerini kaybetmeden ülkenin kendini güçlendirmesi ve refahı yükseltmek olmuştur. Huntington bu tutumu *reformculuk* olarak adlandırmıştır.⁵

Kendini Güçlendirme Hareketi; askeri, sanayi, eğitim ve ekonomi alanlarında batılılaşma girişimlerini kapsamaktadır. Taiping ve iç isyanlar bastırılmış, askeri okullar ve sivil sanayi kurulmuş, modern donanma ve ordu yetiştirilmiş, denizasıırı ülkelere öğrenciler gönderilmiş, okullar açılmış, demiryolları, madencilik, gemi yapımı, silah ve mühimmat üretim fabrikaları, modernleşme hareketlerinin yönetimi ve dış ilişkiler için Zongli Yamen(总理衙门) ve Tongwenguan(同文馆) çeviri okulu kurulmuştur. Pek çok alanda kitap tercüme yapılmıştır (Maden Kalkan ve Yılmaz Şaşmaz; 2021, s.894). Genellikle ordunun ve silahların modernizasyonuna ağırlık verilmiştir. Bu girişimler, İmparatoriçe Cixi tarafından desteklenmiştir. Cixi hareketin hem komutanı hem karar vericisi olarak görülmektedir (Jiang, 1991, s.42). Fakat bu dönem Cixi'nin henüz yönetime geçtiği dönem olduğundan Cixi, en yakınında olan Yixin'e ve bakanlarına güvenmek zorundadır çünkü her ne kadar son söz İmparatoriçelerde (Cixi ve Cian) olsa da siyasi olarak bilgi ve deneyim sahibi olmadıkları ortadadır. Bu sebeple Kendini

⁵ Huntington'un bahsettiği Reformculuk: modernleşmeyi toplumun yerli kültürünün asıl değerleri, uygulamaları ve kurumlarının korunmasıyla kombinelemeye çabalamaktadır. Çin'de Qing hanedanının son dönemindeki "temel ilkeler için Çin ilmi, uygulama için Batı ilmi" buna örnektir (Huntington, 2021, s.96).

Güçlendirme Hareketinin ve modernleşme sürecinin başlatılmasında Yixin'in⁶ rolü göz ardı edilememelidir.

İmparatoriçe Cixi'nin desteklediği, asıl amacı ülkenin güçlenmesi ve zenginleşmesi olarak görülen bu hareket, gerçekten ülkeyi güçlü ve zengin kılmış mıdır? Bunun cevabını 1894-1895 yıllarında gerçekleşen ilk Çin-Japonya savaşındaki yenilgi vermektedir. Çin, Japonlar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu da göstermektedir ki 30 yılı aşkın süre gelen Kendini Güçlendirme Hareketi yani modernleşmenin ilk adımı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Planlama hataları, uygulamalarda yeterli bilgi ve donanımına sahip olunmaması, güç ve zenginlik arayışıyla ekonomik reformlara daha çok odaklanılması, idari reform fikrinden uzak durulması, ekonomik sıkıntılar, karşıt grupların oluşması gibi sebepler yüzünden başarısız olmuşlardır. Reformların belli sınırlar çerçevesinde olması gerektiği düşünülmüştür. İlerleyen süreçlerde Qing yönetim yapısına zarar verebileceği ve toplumun da dönüşmeye başlayacağı düşüncesi ile bu hareket kapsamında atılan adımlar yavaşlatılmış kimi zaman da durmuştur. Gelenekçiler ve reformcular diye iki ayrı kesim oluşmuştur. Gelenekçiler batıdan gelen yenilikleri kabul etmeye istekli olmamıştır. Çünkü; Batıdan öğrenmeyi kabul ettiklerinde bunun sadece teknik olarak kalmayacağını, kültür, dil ve inanç gibi konularda da etkilerinin kaçınılmaz olacağını ve bunun Konfüçyüsçü düşünceye zarar vereceğine inanıyor olmaları batılılaşma hususundaki itirazlarını beraberinde getirmiştir. Bu sebeple de ön görülen reform hareketleri yeterince uygulanmamıştır. Oysa o dönemde gelenekçilerin de reformcuların da ortak gayesi Qing hanedanı feodal yönetiminin devam etmesidir. Diğer neden ise modernleşme kavramı ile yani tanışan ve kendini zirvede gören bir toplum için bu kavramın önemi tam olarak anlaşılammıştır. Çünkü düşünce ve uygulama başka olmuştur. Özetle sorunun özü; Çin'in geleneksel ülke düzeni ile değişen dünya düzeni arasındaki çatışmadır. Tüm bunlara ek olarak; imparatoriçenin 60. yaş kutlamaları için hazırlıklara ağırlık verilmiş olması ve bu kapsamda donanmaya ayrılan fonların bir kısmının yakılan Yazlık Sarayın yeniden inşası için kullanılmış olması, eski donanmanın yenilenememesinin sebebi olarak görülmektedir. Cixi, Yazlık Sarayın inşası sürecinde fonlardan para kullanmıştır ve bunun etkisi olmuştur. Fakat 1875 yılında yönetime geçen Hükümdar Guangxu'nun danışmanlarından Weng Tonghe'nin savaş olmadığı sürece savaş gemilerine büyük meblağlar harcanmasını gereksiz görmesi (Chang, 2013, s.139) de donanmanın yetersiz kalmasındaki önemli sebeplerdendir ve bu konuda sadece Cixi'nin suçlanmamalıdır.

İmparatoriçe Cixi'nin, Kendini Güçlendirme Hareketini desteklemesi ise; reformların yönetim sistemine ve kendi otoritesine dokunmayacak olmasından kaynaklanmaktadır. Cixi, Batının sadece teknik anlamda örnek alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Çünkü 'temel etik ve ilkelerinde Çin, uygulamasında Batı tekniği' olan sadece ihtiyaç bağlamındaki teknik reformlar, geleneği tehdit olarak görülmemiştir. Yapılan yenilikleri onaylasa da belli bir mesafe çerçevesinde durmuş ve gerektiğinde müdahale etmiştir. Buna örnek olarak; Amerika'ya eğitim için gönderilen öğrencilerin geleneksel kültürlerinden uzaklaşması sebebiyle ülkeye geri çağrılmasını ve Atlı Tren olayını⁷ örnek gösterebiliriz. Özetle, Batı medeniyetini teknik anlamda ileride kabul edip, diğer pek çok açıdan küçük görse de ülkesi ve kendi yönetimi için girişimde bulunmaya destek vermiştir.

⁶ Yixin (奕訢) 1833-1898 yılları arasında yaşamıştır. Hükümdar Xianfeng'in kardeşidir. İmparatoriçe Cixi ve Cian ile gerçekleştirdikleri Xinyou darbesiyle birlikte yönetimde önemli yer edinmiştir.

⁷ 1881 yılında Kaiping Kömür Madeninin faaliyete geçmesinin ardından kömürlerin taşınması için ulaşım yolu olarak Hebei'de Tangshan'dan Xugezhuang'a bir demiryolu hattı kurulmuştur. Tangxu demiryolu adı verilen ve 9,7 km uzunluğunda Çin tarafından inşa edilen ilk demiryoludur. Ancak ülke genelinde lokomotifin çalışmasının feng shui'yi yok edeceği, siyah dumanın ve gürültüsünün çevredeki tarım arazilerine zarar verebileceği düşünülmüştür (Sui,2013, s.102). Bu sebeple İmparatoriçe Cixi'nin de kararıyla Lokomotiflerin atlar ya da katırlar tarafından çekilmesine karar verilse de daha sonra bu karardan vazgeçilmiştir. Bu olaya tarihte "Atlı Tren Olayı(马拉火车事件)" adı verilmiştir.

2. Yüz Gün Reformları

Modernleşme hareketleri kapsamındaki ikinci hareket; 1898 Wuxu Reformları ya da diğer adıyla Yüz Gün Reformlarıdır. Çin'in erken modernleşme sürecinde her anlamda geleneksel düzenden moderniteye adım atılmasının gerekliliğini ortaya koyan önemli bir noktadır. Çin'in II. Afyon Savaşı (1856–1860) sonrasında başlayan modernleşme çabaları içinde o zamana kadarki en planlı ve en kapsamlı yönetsel yapılanma denemesidir (Kırilen, 2013, s. 122). 1894-95 yıllarındaki Çin ve Japonya arasında gerçekleşen savaşın kaybedilmesi Çin toplumu üzerinde büyük etkilere sebep olmuştur. Qing Hanedanının küçük bir ülke olan Japonya tarafından yenilgiye uğratılması Qing yönetimini uyandırmıştır. Liang Qichao: "Ülkemizin dört bin yılı aşkın süredir büyük rüyasının uyanışı, aslında Çin-Japonya Savaşı'ndaki yenilgiden sonra başladı (Liang, Wuxu Zheng Bian ji, bölüm 1)" demektedir. 1898 Wuxu Reform Hareketi'nin, modern Çin tarihinde ilk kez (o dönemde "politika" olarak anılan) "sistem" in daha kapsamlı bir şekilde reforme edilmesi gerekliliğini ortaya koyduğu söylenebilir (Xie:2002, s.54). Kangxi döneminden beri mevcut olan "Çin Temelli Batı Bilimi⁸" görüşü de bu dönemde artık son bulmuştur. Çin anlamıştır ki modernleşme, sadece modern silahlar ve mühimmatların üretimi değil aynı zamanda ekonomi, eğitim ve idari alanlarında da olmalıdır.

Çin- Japon savaşının ardından Kang Youwei⁹ ve Liang Qichao gibi reformcuların propagandaları, yeni bir reform sürecinin yaratılmasında ve duyurulmasında rol oynamıştır. Bu kişiler, Japonya'daki Modernleşme Hareketinin başarısının olumlu sonuçlarını göz önüne alarak yönetime kapsamlı ve köklü reformlar yapılması konusunda öneriler sunarak çağrıda bulunmuşlardır.¹⁰ Hükümdar Guangxu, ülkeyi içinde bulunduğu durumdan kurtarabilmek için Yüz Gün Reformları olarak bilinen yenilik hareketini bir yol olarak görmüş ve desteklemiştir. Bu reform hareketinin askeri, ekonomik, eğitim, sanayi ve idari alanlarda yapılması planlanmıştır. Amacı; ülkeyi reformlarla ayağa kaldırmak, Qing Hanedanının yönetimini pekiştirmek ve bunun yanı sıra Batı reformlarının pek çok alana nüfuz etmesini sağlamaktır (Wang, 2006a,s.325).

İmparatoriçe Cixi, o dönemde doğrudan yönetimde olmasa da denetim ve kontrolü elden bırakmamıştır. Reform hareketinin önergesi İmparatoriçeye sunulduğunda, kabul edip onaylasa da yüz günün sonunda İmparatoriçe Cixi ve sarayın muhafazakâr mensuplarının müdahalesiyle bu harekete son verilmiştir. Wuxu Zhengbian (戊戌政变) adı verilen darbe hareketi ile Hükümdar Guangxu, İmparatoriçe Cixi tarafından yönetim gücünden mahrum bırakılarak tutsak edilmiş ve reformcular için tutuklama ve idam

⁸ Hükümdar Kangxi döneminde (1661-1722), Çin'e gelen batılı Cizvit misyonerler; tıp, harita yapımı, takvim, matematik, astronomi, silah yapımı vb. konularında Batı bilimindeki bilgilerini paylaşmışlardır. Ardından Batı ve Çin bilimi karşılaştırılmış ve "Çin temelli Batı Bilimi(西学中源)" teorisi ortaya atılmıştır. Buna göre Batı biliminin kökenleri Çin bilimine dayanmaktadır.

⁹ Kang Youwei, 1858 -1927 yılları arasında yaşamıştır. "Çin modernleşmesi ve gelişmesi konularında entelektüel düzlemde fikir üreten bir düşünür olması, yüksek düzeyde bir memur olması, İmparatora yakın olması ve fikirlerini İmparatora sunabilmesi yaşadığı dönemde bir fikir ve devlet adamı olarak öne çıkmasını sağlamıştır (Fidan, 2012, s. 195)."

¹⁰ Çin ile Japonya arasındaki savaşın ağır yenilgi ve kayıplarla sonuçlanmasının ardından Japonlarla Maguan antlaşması yapıldığı dönemde Pekin'de memuriyet sınavları yapılmaktaydı ve haberin ulaşmasının ardından, Kang Youwei ve Liang Qichao önderliğindeki bin üç yüz aday toplanarak Japonya ile yapılacak barış görüşmelerinin reddedilmesi, antlaşmanın iptali, ordunun modernizasyonu, başkentin Xian'a taşınması, ekonomik, siyasi, eğitim, askeri alanlarda yapılacak bütüncül bir reform programını uygulamaya koymaya ve davet eden bir önergeyi yönetime sunmuştur. Tarihteki bu olaya 'gongche shangshu 公车上书' adı verilmektedir (Ceylan, 2023, s. 95) ve ilk modern siyasi hareket olarak nitelendirilmektedir. Hareket toplumda büyük yankı uyandırmıştır. Hükümdar Guangxu, ülkenin içinde bulunduğu kötü durum düzeltebilmek amacıyla bu reform hareketini desteklemiş ve 6 Haziran 1898 tarihinde Ming Ding Guo Shi Zhao (明定国是诏) fermanını yayınlarak sadece 103 gün sürecek olan (6 Haziran – 21 Eylül 1898) reform hareketinin resmen başladığını ilan etmiştir.

kararları verilmiştir. Yönetime ise üçüncü kez Cixi geçmiştir. Süreç hızlı başlasa da sonuç başarısızlık olmuştur.

Bu durum “İmparatoriçe Cixi neden önce reformları destekleyip sonra durdurdu ve Hükümdar Guangxu’yu yönetimden aldı?” sorusunu akla getirmektedir. Cixi’nin muhafazakâr düşüncesi, reformun gelenek içinde yapılması istemi, şahsına yapılması planlanan komplo ve güç ve iktidar hırsı bu sorunun cevapları arasında yer almaktadır. Hükümdar Guangxu, İmparatoriçe Cixi’nin yeğenidir ve Cixi tarafından çocuk yaşta hükümdar olarak yetkilendirilmiştir. Guangxu yönetime geçme zamanı geldiğinde ise Cixi yönetimden çekilmiştir. Fakat bu demek değildir ki yönetimi kontrol etmekten çekilmiştir. Hükümdarın aldığı her karar yine İmparatoriçenin bilgisi dahilindedir ve onayı olmadan Guangxu’nun bireysel karar almadığı bilinmektedir (Chang, 2013, s. 165; Sui, 2013, s.248; Xu,2012). Bu durum göz önüne alındığında 1898 reformlarının başlaması yine Cixi’nin bilgisi ve onayı dahilinde olmuştur. Liang Qichao’ın kayıtlarına göre “Kang Youwei, hazırladığı önergeyi saraya sundu ve hükümdar üç nüsha olarak hazırlanarak bir nüshasının İmparatoriçe Cixi’ye gönderilmesini istedi (Liang Qichao, Wuxu Zhengbianji 1; Wong, 1992, s. 518). Cixi’nin reformları kabul etmesinin tek şartı, atalarının geleneksel yönetim sisteminin değişmemesinin temin edilmiş olmasıydı. (Jiang, 1991:s. 42)Fakat ilerleyen süreçte hükümdarın reform sürecinden yararlanarak sürecin kendi kontrolünden çıkacağı ve idari reformların onun yönetim gücüne zarar vereceği korkusu vardır. Ayrıca Guangxu’nun bu reformlarla desteklenerek daha da güçlenecek olması ile Cixi’nin gücünü kaybedeceği düşüncesiyle Cixi müdahalede bulunmuştur. Ayrıca Kang ve Liang’ın planladığı ve Hükümdar Guangxu’nun de dahil olduğu bilinen Cixi’nin tutsak edilerek ölümüyle son bulacak olan komplo (Xie, 2002, s.54) Cixi’nin reform hareketlerini durdurması ve Guangxu’yu tutsak etmesindeki en büyük sebeptir. Cixi’nin reformları durdurmasında reform karşıtı olmasının etkili olduğu iddia edilse de Reform konusu Cixi’ye bildirildiğinde, Cixi “atalarının sisteminde herhangi bir ihmal olmaması” kaydıyla kabul etmiş, bu şart konusunda temin edildiği sürece Cixi, reform hareketlerinin başında Guangxu’nun reform faaliyetlerine razı olmuştur (Jiang, 1991, s.42). Buna göre kesin bir şekilde Cixi reform karşıtıdır ve bu sebeple durdurmuştur denilemez. Nitekim batılı kaynaklarda da Cixi’nin reforma karşıt olmadığı yönünde kayıtlar ve değerlendirmeler mevcuttur. ¹¹

İmparatoriçe Cixi’nin Kang Youwei önderliğindeki reform hareketinin sonunu getirdiği açıktır. Fakat Cixi’nin tüm reformlara karşı olduğu için bir darbe başlattığını söylemek doğru olmaz. Aslında Cixi’nin yaptığı reform karşıtlığı değil Hükümdar, Kang Youwei ve ekibinin kendisine karşı olan tutumu ve iktidarı ele geçirme planlarına (Li,1999, s.43) ve ataların geleneksel düzenin değiştirilmesine karşı yapılmış bir itirazdır. Cixi her ne kadar reform karşıtı olmasa da eklemek gerekir ki reformlar Cixi’nin gücüne dokunmadan ve gelenek içinde yapıldığı sürece Cixi tarafından onay almıştır.

11 Kang Youwei, İngiltere’den araştırma için Çin’e gönderilen Sir Besford ile Hong Kong’da bir görüşme yapmıştır. Besford bu görüşmeyi kaydederek Kang Youwei’e duyduğu saygıyı dile getirmiş ve şunları söylemiştir: “ben oldukça pişmanım, bu reformcular kural ve düzenlemeler olmadan reform yaptılar, başarıya aşırı heveslendiler böylece davalarında başarısızlığa neden oldular (akt. Hu, 1997). Ayrıca İngiliz diplomat Colonel Sir Claude Maxwell MacDonald İngiliz dışişleri bakanına yazdığı bir mektupta şunları söylemiştir: “Çin’deki meşru reformların büyük ölçüde Kang youwei ve arkadaşlarının akalsızca eylemleri yüzünden bozulduğunu düşünüyorum (Hu,1997).” Shanghai’da İngilizler tarafında yürütülen gazete “Zi Linxi bao (字林西报)” Pekin büyükelçiliğinin Yüz Gün reformu ile görüşlerini şu şekilde aktarmıştır: “Hükümdar Guangxu yaptıklarıyla ülkeyi kötüleştirmiş olsa da İmparatoriçe Cixi saraydaki tek ön görüşlü kişidir ve zamanında müdahalesi mevcut durum için iyi olmuştur (Hu, 1997; Zhongguo Jindaishi Ziliao Cong kan (wu xu bianfa),2000, s.564).” İngiliz diplomat Claude Maxwell MacDonal, İngiltere Dışişleri bakanına yazdığı mektupta “İmparatoriçe Cixi ve Hükümdar Guangxu arasında siyasi görüş farklılıkları bulunmuyor. İmparatoriçenin reforma düşman olduğu söylemi temelsiz ve aşırı iddialdır (akt. Wang,2006a, s.190; Zhongguo Jindaishi Ziliao Cong kan (wu xu bianfa),2000, s.537).” diyerek İmparatoriçenin reformlara karşı olmadığını belirtmektedir.

3. Qing sonu reformlar ve yeni düzen

Kendini Güçlendirme Hareketi 1898 Wuxu Reform hareketinden sonra başlatılan üçüncü ve son reform süreci olan “Qing Sonu Yeni Düzen” hareketi, Qing Hanedanının son on yılında (1901-1911) gerçekleştirilen nispeten kapsamlı reformların genel adıdır. Çin'in bu zamana kadar kaybettiği modernleşme fırsatlarından sonra iç ve dış sıkıntılardan kurtulmak, ülkeyi yeniden canlandırmak ve güçlendirmek amacı ile İmparatoriçe Cixi ve bakanları tarafından uygulanmak zorunda bırakılan bir önlem hareketidir. Oluşturulan zaruri şartlar altında dönemin şartlarına ayak uydurma ve boyun eğdirme politikası da güdülen siyasi sistem değişikliğini de içeren 1900 sonrası reformlar ve anayasal yönetimin oluşturulmaya çalışıldığı dönemdir.

1898 reformunun da başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra 1900 yılında ülke içinde bir halk isyanı olarak bilinen yabancı ve Hristiyanlık karşıtı olan Boksör İsyanı¹² baş göstermiştir. İsyanın sonucunda 7 Eylül 1901 tarihinde 11 müttefik ülke (Avusturya-Macaristan, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Rusya, Japonya, Amerika, Belçika, İspanya, Hollanda) ile Xinchou Antlaşmasının (辛丑条约) imzalanması ile Qing yönetimi benzeri görülmemiş bir hayatta kalma kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Batı'nın Çin'den çekilmeye niyeti olmadığını, bu sebeple Qing yönetimi hayatta kalmak ve hakimiyetini sürdürebilmek için çözümler bulmasının gerekli olduğunu anlamıştır. Cixi, Çin'in uyanma, yeniliklere girişmeye ve kendini güçlendirmeye başlamasının zamanı geldiğini ancak nereden başlayacağını bilmediğini ifade etmiştir (De ling,2017, s.177). Nihayetinde 20. Yüzyılın başında yeniden ve idari reformları da bünyesinde barındıran kapsamlı bir reform sürecine girilmiştir. “Yeni düzen(新政)” adı verilen yeni bir sürece adım atılmış ve böylece Qing yönetimi bürokratik olarak da geleneksel yönetim yolunu değiştirme kararı almıştır. Bu durum ise İmparatoriçe Cixi liderliğindeki Qing hükümetinin 1900'deki Boksör İsyanı sonucundaki duruma tepkisinin bir sonucudur (Chu,2014, s.145).

İmparatoriçe Cixi, Yeni Düzen adı verilen bu yeni sürecin başlangıcına öncülük etmiştir. Henüz Xi-an'dayken¹³ 29 Ocak 1901 yılında yayınladığı kararname ile reform ve yeni düzene geçişi onaylamış ve bakanlarını bu konuyla ilgili görevlendirmiştir. Böylece Qing Hanedanı'nda Yeni Düzen Hareketi başlamıştır. Reformlar önceki iki reformdan daha kapsamlı olmakla birlikte idari, ekonomik, askeri, eğitim, hukuk ve sosyal alanları kapsamıştır. İdari reformla; yönetim sisteminin de modernleşmesini sağlayan anayasal yönetimi desteklenmiştir. Eğitim reformunda; memurluk sınavları kaldırılmış ve modern eğitim sistemi için okullar açılmış¹⁴, eğitim bakanlığı kurulmuştur. Yurtdışında eğitim desteklenmiş ve öğrenciler gönderilmiştir. Böylece eğitimin modernleşmesinin temelleri atılmıştır. Askeri reformda; yeni ordunun oluşumu, eğitimi ve modern askeri sistem oluşturulmuştur. Ekonomik

¹² Yihetuan Yundong (义和团运动)ve (Gengzi Shibian) 庚子事变 olarak bilinen isyan 1899 yılının Kasım ayında başlayarak 7 Eylül 1901'de son bulmuştur. Adını kendilerini savunmak ve grup disiplini oluşturmak için isyancı milis güçlerinin bir ritüel olarak boks yapmasından alır (Dillon,2016:137). “Boksörlerin menşei bilmek mümkün değildir. Çin'deki birçok gizli cemiyet gibi onların da tarihleri mitler ve efsanelerle kaplanmıştır. 1700'lerde var oldukları bilinmektedir, zira 1747'de bazı Cizvitler'in sınır dışı edilmelerinde Boksörlerin etkisinin var olduğu söylenmektedir (Görez, 2018, 119).” Yabancı güçlerin ülkede nüfuzunu artırması ve misyonerlerin halk üzerinde etkisinin genişlemesi üzerine yabancı ve Hristiyanlık karşıtı olarak başlamıştır. Burada yabancı karşıtlığı olarak söylenen şüphesiz ki yabancı olan her şeye (misyonerler başta olmak üzere diplomatlar, tüccarlar, gezginlerin yanısıra demiryolları, telgraf hatları, maden ocakları vb.) yöneliktir.

¹³ İmparatoriçe Cixi, savaş sürecinde yabancı güçler Pekin'e geldiğinde Hükümdar Guangxu ile şehri terk ederek Xi-an'a gitmiştir. Xinchou antlaşmanın imzalanmasının ardından birlikler Pekin'den çekilse de 7 Ocak 1902'ye kadar dönmemiştir.

¹⁴ “1902'de ise Qing hükümeti modern okul sistemini yapılandırarak ‘Renyin Okul Sistemi’ni ilan etmiştir. 1904'te duyurulan ‘Guimao Okul Sistemi’ ile birlikte ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve Konfüçyüs okulları da dâhil farklı seviyelerden oluşan bir eğitim sistemi inşa edilmiştir. Ayrıca genel eğitim, öğretmen eğitimi ve endüstriyel eğitim sisteminin temelleri de bu dönemde atılmıştır. Geleneksel Çin eğitiminin ‘Memur olarak görev yapmak için okuma’ yönelimi de bu dönemde çarpıcı biçimde değişmiştir (Akçay Körkem, 2023, s.8).”

olarak; yeni sanayi kurumları, özel kurumlar kurulmuş, geliştirilmesi teşvik edilmiştir. Sosyal reformlarla ayak bağlama geleneğine son verilmiş, kadınların eğitimi desteklenmiş, Mançu ve han evliliklerine izin verilmiştir (Koç, 2023, s.90-107).

Reformların içeriğine baktığımızda Wuxu Reformlarının devamı ve genişletilmiş hali olduğu anlaşılmaktadır. Xiao Yishan(萧一山) Qing Dai Tongshi (清代通史) kitabındaki “Cixi'nin reformları, Yüz Gün Reformlarından daha fazla görünüyor olabilir, fakat aslında önerilen birkaç reform dışında Hükümdar Guangxu'nun reformlarının kapsamından öteye geçmedi ve sadece eklenen birkaç ferman yüz günü beş yıla uzattı (akt. Xu, 2012, s.284)” yorumunda bulunmuştur. İmparatoriçe Cixi iki üç yıl önce kaldırdığını geri getirmiştir. Bu dönemdeki reformların Çin modernleşmesinde büyük önemi vardır.

İmparatoriçenin kaldırdığını geri getirmesi “imparatoriçe 1898'de durdurduğu reform hareketini neden yeniden başlatmıştır?” sorusunu akla getirmektedir. Boksör isyanının sonunda imzalanan antlaşma ile Cixi artık radikal bir reform programının zorunluluğuna ikna olmuştur. Cixi dönemin koşulları ve yaşanan olaylar göz önüne alındığında mevcut yöntemlerle ülkeyi yönetemeyeceğini ve ataların bıraktığı ülkeyi korumak için ataların kanunlarının değiştirilmesi gerektiğini anlamıştır.¹⁵ Ayrıca kaybettiği otoriteyi kazanmak, Batılı devletler karşısında daha fazla itibar kaybetmemek ve kendi meşruiyetini kanıtlamak amacıyla reformları bir tür kurtuluş ve hayatta kalma mücadelesi olarak görmüştür. Bunun yanı sıra elbette ki yaşanan olayların sonucunda kendini suçlaması¹⁶ ve iktidar arzusunun da eklemek gerekir. Kısacası, birçok acı verici başarısızlık yaşadktan sonra gerçekle yüzleşen Cixi, yeni politikalar uygulamaya mecbur kalmıştır. Xinchou Antlaşmasından sonra yabancı güçler tarafından suçlu tutulmaması ve yönetimin elinden alınmaması da yabancılara karşı olan tavrını değiştirmede etkili olmuştur. Boksör İsyanından sorumlu kişiler, Batılı devletlerin isteğiyle cezalandırılırken İmparatoriçe Cixi bu kişilere dahil edilmemiştir, çünkü Batılı devletler yönetimin değişmesini istememişlerdir. Buradaki amaç ise Çin'i Çin ile yönetme politikasıdır. Qing yönetimi, yabancı güçlerin Çin'i yönetmesi için bir araç haline gelmiş ve yabancılara kukla yönetimi olarak görülmüş ve ‘Yabancılara Qing Yönetimi’ olarak ifade edilmiştir (Wang, 2006b, s.128). Bu sebeple de Cixi'nin yönetimde olmasını desteklemişlerdir. Nitekim Cixi de yönetimde kalabilmek adına Batılı devletlerle yakın ilişkiler kurma yolunu seçmek zorunda kalmıştır. Örneğin; Batılı elçileri ve eşlerini sarayında ağırlayarak kabul davetleri gerçekleştirmiş, elçilerin eşleriyle fotoğraflar çekirtmiş, kendi portrelerinin yapımını kabul etmiş (De Ling, 2017 s.199) ve ılımlı bir politika yürütmüştür. Muhakkak ki bu ılımlı politika yabancılara karşı mecburi bir görevdir. Yoksa ülkesine karşı saldırgan tavırlar içinde olan, yönetimini tehdit eden, sarayını yağmalayan, kendisini kaçmak zorunda bırakan yabancılara karşı gerçek bir sevgi beslemesi mümkün değildi.

Qing yönetimi, kendi topraklarında gerçekleşen Rus-Japon Savaşından (1904-1905), küçük bir Asya ülkesi olan Japonya'nın galip gelmesiyle reformların kapsamında siyasi olarak de yenilik yapması gerektiğini fark etmiştir. Bu savaş yalnızca anayasacıların siyasi duyarlılığını uyandırmakla kalmamış, aynı zamanda Qing hükümetini yönetimde reform yapmaya iterek bir anayasa hazırlama hedefine doğru büyük bir adım attırmıştır. Çünkü Qing yönetimi Japonya'nın Meiji Restorasyonundaki başarısını

¹⁵ Bkz: 1 Eylül 1906'da İmparatoriçe Cixi'nin anayasa oluşturulması için hazırlıklara başladığını ilan eden bir kararname. (Koç, 2023, s.108-110)

¹⁶ Boksör olayından sonra pişmanlığını, suçluluğunu ve hata yaptığını pek çok kez dile getirmiştir. Sulh sağlanmasının ardından De Ling ile yaptığı bir yazlık saray gezisi sırasında harap edilmiş bir tekneyi gösterirken şu cümleleri söylemiştir: “Pencerelerdeki renkli camlara ve güzel tablolara bakın. Hepsi 1900'de yabancı güçler tarafından mahvedildi. Onarmayı düşünmüyorum, çünkü aldığım dersi unutmak istemiyorum ve bu iyi bir hatırlatıcı (De Ling, 2017:44).”

anlamıştır. Ayrıca bu dönemde anayasacıların yanı sıra devrimcilerin de aktif olması sebebiyle toplumsal krizi hafifletmek amacı da güdülmüştür. Bu yaklaşan kriz duygusu, Japonya örneğiyle ülkeyi anayasal bir monarşiye dönüştürmek fikrine ivme katmıştır. Qing yönetimi anayasasının hazırlanması ve anayasal monarşi sisteminin araştırılması için 1905'te beş kişilik bir heyeti¹⁷ yurtdışına göndermiştir. Heyet, 1906'da ülkeye döndüklerinde İmparatoriçe'ye raporlarını sunarak "en güçlü ülkelerin sonunda anayasal düzene dönüşenler"¹⁸ olduklarını vurgulamışlar ve derhal anayasa ilan edilmesini teklif etmişlerdir. Ardından doğrudan Japonya'dan alınan bir anayasa taslağı hazırlanmıştır. Japonya'nın anayasal hükümeti, "egemenliğin hükümdarda olduğunu (The Meiji Constitution of 1898)" vurguladığından Qing yönetiminin görmek istediği şey, bu anayasa ile esas olarak mevcut yönetimini sürdürmektir. Böylece İmparatoriçe Cixi 1 Eylül 1906'da yayınladığı kararname ile anayasal düzene geçiş hazırlık taslağını ilan etmiştir. Bir yıl sonra ise Anayasasının hazırlık çalışmalarının dokuz yıl içinde tamamlanacağını açıklamıştır. Bahsedilen bu sürenin aslında bir "erteleme" olduğu iddia edilse de reformların kapsamı, ülkenin büyüklüğü ve toplumun durumu ve anayasa önerisini yapan bakanların en az on-yirmi yıl kadar bir süreden bahsetmeleri göz önüne alındığında belirtilen süre erteleme amacı taşıdığı anlamına gelmemelidir.

Geleneksel otoritenin egemen olduğu yönetimlerde hükümdarın gücünü ve sözünü kısıtlayıcı bir mekanizma söz konusu bile olamazken ve yıllardır idari reforma karşı çıkılırken, Cixi anayasal yönetim düzenini neden kabul etmiştir? Yönetimin, ekonominin ve toplumun içinde bulunduğu durum, İmparatoriçe Cixi liderliğindeki Qing hükümetine reformlar gerçekleştirmekten ve anayasal yönetime geçmekten başka seçenek bırakmamıştır. Elbette ki Cixi, anayasasının ülkeye ve yönetime zarar vermesi korkusuyla tereddüt etmiştir. (De Ling, 2017, s. 322) Fakat Japonya'nın ülkeyi zenginleştirme ve güçlendirme etkisini elde etmek için anayasaya güvenmesine rağmen hükümdarın gücünün en ufak bir şekilde zayıfladığını aksine daha da arttığını fark etmiştir. Bu sebeple, dış müdahalelere direnebileceğine, içeriği güvence altına alabileceğine, halkı koruyup desteğini alabileceğine ve ülkeyi yeniden canlandırabileceğine ikna olmuştur. Anayasal yönetimden sonra da gücünün devam edeceği ve zayıflamayacağını hatta halkın desteğiyle daha da güçleneceğini düşünmüş olmalıdır. Cixi'nin zihninde şekillenen anayasal düzenle Qing yönetimi devam edebilecek ve giderek daha istikrarlı bir hale gelecektir. Bu sebeple o dönemde aslında Cixi'nin uyguladığı şey; anayasal yönetimi benimsemiş hükümet değil, kendisi tarafından onaylanan reforme edilmiş kendi gücünü artıracak olan anayasal yönetimdir. Bu, güçlü bir iktidar arzusu olan ve hayatının yarısını iktidar mücadelelerinde geçiren Cixi'nin neden anayasal bir monarşi uygulamaya istekli olduğunu açıklayabilir.

Diğer yandan, idari reform başlangıçta ulusal sistemin modernleşmesini teşvik etmek için akıllıca bir hareketti. Fakat reformun amacı ile reformun kendisi arasındaki çelişki, reforma büyük sınırlamalar getirmiştir. Cixi, bir yandan kendini kurtarmak için bazı gerçek reformları uygulaması gerekir ki bir kısmını da uygulamıştır ancak diğer yandan, gerçekten anayasal yönetimi uygularsa, kaçınılmaz olarak iktidar gücünün bir kısmını kaybedecek ve sonuçta sadece kendi yönetiminin zayıflamasına yol açacaktır (Jing and Liu, 2011, s.112). Nitekim Zhao; Cixi'nin ana kaygısının kişisel güç ve statüsü olduğunu, gerçek

¹⁷ Bu heyette hükümdar soyundan Dük Zai Ze(載澤), Maliye Bakan yardımcısı Dai Hongci(戴鴻慈), Hunan Valisi Duan Fang(端方), Shandong İdari amiri Shang Qiheng(尚其亨), Shanxi İdari amiri Li Shengduo(李盛铎) bulunuyordu.

¹⁸ Zaize, Gizli Anayasal reform raporunda (1906) şöyle ifade eder: "en güçlü ülkelerin sonunda anayasal düzene dönüşenlerdir. Çünkü dış etkiye az maruz kalırlar ve bu nedenle ülkelerinin durumları daha az sarsılır. Bununla birlikte Rusya kadar güçlü bir ülke bile doğuya yenildi. Gücünü geri kazanma umuduyla ülkeyi eski haline getirmenin anayasallaştırmaktan başka yolu yok. Bugün dünyaya bakacak olursak, ne kadar güçlü veya zayıf ya da büyük veya küçük olsun hepsi birbiri ardına anayasal yolu seçmişlerdir (Cheng, 2017, s.116)" Ayrıca Zaize anayasal yönetim uygulamanın üç faydasından da bahsetmiştir: "hükümdarın tahtı kalıcıdır, dış sorunlar yavaş yavaş hafifletilebilir ve iç çekişmeler ortadan kaldırılabilir (Wang,2006a, s.22)."

toplumu ve dünyayı anlamak konusunda sınırlı kaldığını, Çin'i modernleşmeye itecek bir farkındalığının olmadığını ve Yeni Düzen Hareketinin yönetimin beceriksizliğinin sebep olduğu iç şikayetlerden ve memnuniyetsizliklerden, rüşvet ve yabancılara boyun eğmekten başka bir şey olmadığını iddia etmektedir (Zhao,2001, s.50). Cixi elbette ki kendi meşruiyetini, gücünü korumayı ve Qing yönetiminin devamını istemiş olmalıdır. Fakat Cixi'nin gördüğü anayasal yönetimde anayasanın ilk maddesi de olan "imparator kutsaldır, dokunulamaz" şartı önem taşıyordu.

Yeni Düzen Hareketi İmparatoriçe Cixi tarafından başlatılmış olsa da 1908 yılında Hükümdar ve İmparatoriçenin birer gün arayla ölümünün ardından tahta geçen çocuk yaştaki hükümdar Puyi adına Zaifeng liderliğinde devam etmiştir. Cixi'nin ölümü, Yeni Düzen Hareketi üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Qing yönetiminin durumu kontrol etme yeteneğini kaybetmesine neden olmuştur. Sonrasında ise yeni düzen kapsamındaki reformlar ve Anayasal düzene geçiş süreci Qing yönetiminin sürekliliğini sağlamamış, İmparatorluğu kurtarmakta başarısız olmuş ve Xinhai Devriminin patlak vermesine sebep olarak İmparatorluğun çöküşünü hızlandırmıştır. Çünkü her ne kadar geniş ve güçlü bir hareket olsa da o dönemde Çin hem içeride hem dışarıda zor durumdadır. Dışardan ülkeye boyun eğdirme politikası uygulanırken içerden Qing karşıtı olan devrimci güçlerin sesleri yükselmiş ve yapılan antlaşmaların ağır yükümlülükleri İmparatorluğu ve halkı ciddi bir mali krize sokmuştur. Bunun sonucunda mali durumun, uygulamaları kısıtlaması kaçınılmaz olmuştur. Qing Hanedanı'nın sonlarındaki Yeni Düzen Hareketi, Çin'in kapsamlı modernleşmesinin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Başarısızlığı, Çin'in erken modernleşmesinin sonu olarak görülebilir. Çin'in modernleşme tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Qing yönetimi geleneksel yönetim sisteminden bu dönemde sapmaya başlamıştır. Bununla birlikte geleneksel yapının yeni gelişmeler karşısındaki yetersizliklerini gidermek ve karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla yapılan reformlar kısmen o dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte sayılabilir. Fakat binlerce yıllık feodal geleneğe sahip büyük bir ülke olan Çin'in, köklü geleneksel alışkanlıklarını değiştirmesi ve yeni fikirleri hızla kabul etmesi zordu. O dönemin şartlarındaki büyük, hızlı ve tam değişikliklerin; düşünce yapısı değişmeden, halk aydınlatılmadan, mali durum güçlü olmadan tam başarıya ulaşması beklenemezdi.

Sonuç

Kuşkusuz ki en kadim geleneksel toplumlar, moderniteye uyum sağlamada büyük zorluklar yaşayabilirler. Qing İmparatorluğunun son döneminde başlayan Çin'in erken modernleşme sürecinde de böyle olmuştur. Qing Hanedanının son yarım yüzyılında İmparatoriçe Cixi'nin, yönetime geçtiği dönemden itibaren Kendini Güçlendirme Hareketi, Yüz Gün Reformları ve Qing Sonu Yeni Düzen olmak üzere üç reform hareketinde etkisi bulunmaktadır. Batının sert rüzgarlarının doğuya doğru estiği bir dönemde İmparatoriçe Cixi, dümeni yönlendirmek için elinden geleni yapmaya çalışsa da ülkeyi yeniden canlandırmak ve güçlü kılmak amacıyla çıkılan yolda muvaffak olamamıştır. Ancak dönemin koşulları göz önüne alındığında Cixi yönetiminde bulunmasaydı düşünüş daha da hızlı olabilirdi. Nitekim, yönetimdeki kişi gücünü zirveye çıkarmak ve o gücü müdafaa etmeyi ister ve aldığı tüm önlemler bu amaçlardır. Gücünü sınırlayacak olanı istemez ve müdahale eder. İmparatoriçe Cixi de Xinyou Darbesinden itibaren farklı bir tavır sergilememiştir. Elbette ki Cixi'nin tüm mücadelesi sadece gücü elde etmek amacı taşır demek büyük bir iddihadır. Çünkü Xinyou Darbesiyle perdelerin ardında başlayan yönetimiyle ilk amacı Qing Hanedanını korumak ve sürdürmektir. Yarım yüzyıl boyunca da bunu elinden geldiğince yapmaya çalışmıştır. Ancak Cixi, kademeli olarak yönetim gücünün kontrolünü ele geçirdikten sonra gücü sürdürme arzusu canlanmıştır. Bu güç arzusu ile yönetime müdahale edilmesini engellemiştir. Tarihin gelişim süreci ve bu güç zehirlenmesinin bir sonucu olarak Qing İmparatorluğu ve Çin'in erken modernleşme sürecinde doğrudan ya da dolaylı olarak olumsuz etkileri olmuştur.

Çin'in erken modernleşme sürecindeki başarısızlığın sadece Cixi'ye atfedilmesi doğru olmasa da yönetimin en üst seviyesindeki kişi olarak kendisi sorumlu tutulmuştur. Cixi belki de önceki dönemlerde yaşasaydı muhafazakâr bir yönetici olması sorun yerine fayda sağlayacaktı. Fakat değişen dünya düzeninde gelenekten vazgeçmeden çağı yakamaya çalışmak mümkün olmamıştır. Cixi, Qing yönetiminde yönetim gücünün zirvesine ulaşmış olsa da nihayetinde geleneksel düşünce yapısına sahiptir ve geleneksel toplumda yetişmiştir. Bu yüzden de Çin modernleşmesinin tarihsel sürecinde oynadığı rolü oldukça sınırlandırıcıdır. Atalarının geleneksel düzeninin değiştirilmesine bir itiraz olarak 1898'de durdurduğu reformları 1900'lü yıllarda yeni düzen adı altında yeniden başlatmışsa da planlanan reformları mevcut düzen içinde gerçekleştirmek istemiştir. Bu dönemde yapılması planlanan reformların hepsi feodal düzeni korumaya yönelik olmuş ve gelenek içinde reform mantığıyla yapılmıştır. Yeni düzenin, geleneksel Çin düşüncesi altında gerçekleştirilmesi zordur. Bu dönem için Çinlilerin yeni ayakkabıyla eski yolda yürümek(穿新鞋走老路) ve Lu Xun'un "yeni şişelerde eski şarap(新瓶装旧酒)" sözleri oldukça yerindedir. Çünkü Qing yönetimi eski yönetimi sürdürmek için sadece kılıfı değiştirmiştir. Sonuç olarak; Cixi, modernleşme kapsamındaki reform hareketlerini desteklese de yaptığı uygulamalarla ve müdahaleler ile modernleşme sürecini yavaşlatmıştır.

Kaynakça

- Akçay Körkem, C. (2023), Çin Eğitim Sistemi ve Hukou Sistemi'nin Eğitime Etkileri China's Education System And Hukou's Effects On Education, *Doğu Asya Çalışmaları*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No: 41 ,1-25.
- Ceylan, F. E. (2023). Comparison of Ottoman Empire and Qing Dynasty through Süleyman Şükrü's Seyahatü'l Kübra and Kang Youwei's Turk Travelogue. *Current Research in Social Sciences*, 9 (1), 92-112. <https://doi.org/10.30613/uresosc.1267199>
- Chang, J., (2013), *Empress Dowager Cixi- The Concubined Who Launched Modern China*, Alfred A. Knoff Publishing, New York
- Cheng J., (2017), Why Late Qing Constitutional Reform Failed: An Examination From The Comparative Institutional Perspective, *Tsinghua China Law Review*, vol:10, 107-147.
- Chu, Z.(崔志海), (2014), Jianguo Yilai de Guonei Qingmo Xinzheng Shi Yanjiu(建国以来的国内清末新政史研究), *Qing Shi Yanjiu (The Qing History Journal)*,C.8, No:3, 129-148.
- De Ling(德龄公主), (2017) *Cixi Zhuan, Two years in the Forbidden city*, (çev. Gao Shan高山), Xin Shijie Chubanshe, Beijing.
- Dillon M., (2016), *Modernleşen Çin'in Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Eberhard, W., (2007), *Çin Tarihi*, Türk Tarihi Kurumu, Ankara.
- Görez, F., (2018), Boksör İsyanı'nda Pekin Kuşatması, G.Ünal, F.E. Ceylan, E. Ceylan (Ed.) *Çin Medeniyeti: Tarih, Kültür, Edebiyat, Felsefe* ,119-134. Ankara: Kesit Yayınları.
- Fairbank,J.K., Goldman, M., (2006), *China: A New History*, The Belknap Press of Harvard University Press, England.
- Fidan, G., (2012) Çinli Düşünür ve Devlet Adamı Kang You Wei'ye Göre Osmanlı Modernleşme Süreci, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,193-204.
- Grasso, J.M., Corrin, J.P., Kort,M.(1997), *Modernization and Revolution in China*,ME Sharpe, Inc. England.
- Hocaoğlu, D., (2014), *Laisizimden Milli Sekülarizm'e Çağdaş ve Modernlik üzerine Kavramsal Bir Analiz*. Kocav Yayınları, İstanbul.

- Hu, S. (胡绳), (1997), *Cong Yapiian Zhanzheng Dao Wu Si Yun (从鸦片战争到五四运)*, Renmin Daxue Chubanshe, Beijing.
- Huntington, S.P., (2021), *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Panama Yayıncılık, Ankara.
- Jiang, Z.(姜铎), (1991), Cixi yu Yangwu Yundong(慈禧与洋务运动), *Lishi Yanjiu(历史研究)*, no.4, 42-54.
- Jing, H.(荆蕙兰), Liu, Y.(刘永伟), (2011), Biange Zhong de Shuaiwang- Qingmo Xinzheng Zai Yanjiu (变革中的衰亡——清末新政再研究), *Dalian Ligong Daxue Xuebao大连理工大学学报Journal of Dalian University of Technology(Social Sciences)*, Vol.32, No. 3, 109-112.
- Maden Kalkan,Ç. Yılmaz Şaşmaz, A. (2021),Çin çeviri tarihinde Batı etkisi ve modernleşme girişimleri: “Tongwen Guan(同文馆)” çeviri okulu örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 892-909. DOI: 10.29000/rumelide.1032537
- Kırilen, G., (2013), Reformcu Kişiliğiyle Kang Youwei ve Türkiye Seyahatnamesi, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 121-160
- Koç,M. (2023), *Qing Hanedanının Son Döneminde (1861-1908) İmparatoriçe Cixi'nin Çin Modernleşmesindeki Rolü(Doktora Tezi)*, Yükseköğretim kurulu başkanlığı ulusal tez merkezi veritabanı.(10560649).
- Li, J.(李锦全), (1999), Lun Wuxu Bianfa he Qingmo Xinzheng Zhong de Cixi (论戊戌变法和清末新政中的慈禧), *Wen Shi Zhe文史哲*, No.1, 43-48.
- Liang Qichao(梁启超 , Wuxu Bianfa ji (戊戌变法记) <https://www.xuges.com/xdmj/lqc/zbj/05.htm> (Son okunma: 23.02.2023, 10:32), <https://www.zhonghuadiancang.com/lishizhuanji/10750/> (Son okunma: 28.02.2023, 11:06)
- Sui, L.(随丽娟), (2013), *Shuo Cixi (说慈禧)*, Zhonghua Shuju, Beijing.
- The Meiji Constitution of 1889, <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/co2.html> (son okunma:03.01.2023), https://www.constituteproject.org/constitution/Japan_1889 (son okunma: 24.04.2023)
- Wang, K. (王开玺), (2014), *Cixi Chuilian: Qi Xiang Zhengbian Shimo(慈禧垂帘：祺祥政变始末)*, Renmin Dongfang Chubashe, Beijing.
- Wang, K. (王开玺), (2006a), *Wan Qing Zhengzhi Shi: Shu Qian nian wei you zhi bianji (晚清政治史: 数百年未有之变局)*. Cilt 1, Dongfang Chubanshe, Beijing.
- Wang, K. (王开玺), (2006b), “Liang Zhonghua Zhi Wuli, Jie yu Guozhi Huanxin Xin jie(量中华之物力 , 结与国之欢心新解), *Jin Dai Shi Yanjiu近代史研究*, No:4, s.128-133
- Wong, Y., (1992), Revisionism Reconsidered: Kang Youwei and the Reform Movement of 1898, *The Journal of Asian Studies*, Vol.51, No:3, 513-544.
- Worden, R.L, Savada, A.M, Ronald, E.D(ed.), (1988), China: A Country Study, Federal Research Division Library of Congress, United States.
- Xie, F. (谢放), (2002), Zhidu Chuangxin yu Zhongguo Xiandaihua-Cong Wuxu Bianfa, Qingmo Xinzheng Dao Xinhai Geming(制度创新与中国现代化--从戊戌变法、清末新政到辛亥革命) , *Zhonghua Wenhua Luntan中华文化论坛*, No:1, 54-59.
- Xu, C.(徐彻), (2012), *Cixi Dazhuan (慈禧大传)*, Guoji Wenhua Chubanshe, Beijing.

Yehenala G. (叶赫·那拉·根正), (2015), *Wo Suo Zhidao de Cixi Taihou(我所知道的慈禧太后)*, Jincheng Chubanshe , Beijing.

Zhao, W.(赵文), (2001), Zhongguo Zaoqi Xiandaihua deZhongjie- Qingmo Xinzheng Shibai Yuanyin Tanxi中国早期现代化的终结-清末新政失败原因探析, *Heilongjiang Shehui Kexue (Heilongjiang social Sciences)*, No.5. 49-53.

Zhao. E.(赵尔巽), *Qing Shi Gao (清史稿)* (son okunma: 18.02.2023 15:58)
<https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=98755&remap=gb>
<http://www.guoxue.com/shibu/24shi/qingshigao/qsgml.htm>

Zhongguo Jindaishi Ziliao Cong kan(中国近代史资料从刊) (2000), Wuxu Bianfa(戊戌变法), Cilt 1, Shanghai Renmin Chubanshe, Shanghai.

Zhongguo Tongshi(中国通史), 11. Bölüm <https://epdf.tips/-ea65170146c69a266cae42366c5e12e540910.html>(Son okunma: 23.02.2023, 09:18)